

STUDII ȘI CERCETĂRI: DIDACTICI PARTICULARE

DEZVOLTAREA LA STUDENȚII ECONOMIȘTI A COMPETENȚELOR COMUNICATIV-LINGVISTICE DIN PERSPECTIVA CUNOAȘTERII NEOLOGISMELOR

Angela SAJIN

Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova

This study touches upon an actual problem in the Romanian linguistics, including linguistic education of students, economists – formation/development of communicative-linguistic competences, more exactly, of all the acquisitions due to linguistic education – competences, characterial, behavior, communicative-linguistic skills – in the context of modern Romanian Language neologizing with Anglicisms.

Cadrul lingvistic. Marele lingvist E.Coșeriu menționa că limba română, ca și oricare altă limbă, are calitatea esențială de a fi mereu deschisă către schimbare, dezvoltare și îmbogățire cu noi lexeme, fapt care-i asigură tendința firească către perfecționare, desăvârșire și progres: „Limbajul nu este ceva făcut dintr-o singură dată, ci este ceva care se face, mai bine-zis este o continuă facere” [1, p.58]. Limba, deci, evoluează, se dezvoltă, „se schimbă tocmai pentru că nu este făcută, ci se face continuu prin activitate lingvistică” (n.n. – A.S.) [Ibid., p.61].

„Continua facere” este proces și rezultat al unei extrem de complexe și complicate activități de remodelare și de dezvoltare a limbii.

Diversitatea de probleme ale limbajului, limbii și comunicării sunt o permanență în lingvistică din cele mai vechi timpuri. Unii cercetători apreciază că aproape toate științele, inclusiv lingvistica, au ca punct de plecare diverse idei, ipoteze și raționamente plămădite, generate și lansate de către filosofi. Prin urmare, filosofia trebuie considerată temelia acestor științe. Există și astăzi curente și orientări filosofice, precum filosofia limbajului comun, pentru care problemele limbajului sunt prioritare, care demonstrează că între lingvistică și filosofie s-au constituit niște raporturi speciale, manifestate prin studiul/abordarea limbajului natural. Pe parcursul istoriei atare probleme și fenomene au fost studiate atât de lingviști și semioticieni (F. de Saussure, A.Martinet, U.Eco ș.a.), cât și de filosofi (M. Heidegger, E. Cassirer ș.a.) [2].

C. Noica, examinând semnificațiile unor paradigme ale lexicului românesc din perspectivă diacronică, consideră că studiul acestora oferă o imagine elocventă a românului în viziunea sa asupra lumii, în maniera sa de a filosofa. Studiarea unor termeni actuali sau a unora deja dispăruți, inclusiv studiarea procesului de modelare a sensurilor acestora pe parcursul anilor, ajută la identificarea și delimitarea realităților ontologice de cele gnoseologice [3, 4].

Același autor abordează o diversitate de aspecte ale terminologiei filosofiei moderne românești și atrage atenția asupra faptului că o limbă vorbită însumează nu doar o multitudine de realități glotice, riguros ordonate și structurate, ci și suficiente posibilități de inovare, calificate drept realități virtuale, care sunt din plin valorificate în anumite perioade de mari prefaceri, legate de trecerea de la un stadiu vechi la unul modern. Anume această calitate inerentă limbii naturale de a pune mereu în circulație noi posibilități de inovare se

manifestă în mod vădit și destul de fructuos în domeniul lexicului. Înnoirea limbii române s-a produs, după cum remarcă în continuare același autor, grație procesului de asimilare treptată și continuă a celor mai variate elemente de împrumut din diferite limbi. Aceasta pe de o parte.

Pe de altă parte, această înnoire permanentă a fost asigurată de procesul de inovare permanentă, realizat prin mijloacele și procedeele deja existente în limba română. Drept exemplu pot servi șirul calcurilor, care fie au contribuit la îmbogățirea în plan semantic a cuvintelor vechi românești, fie au creat lexeme noi în/și pe baza cuvintelor vechi [2, p.255-275].

Pentru a asigura acest proces firesc de primenire și îmbogățire permanentă a lexicului românesc, vorbitorii avizați, în special cercetătorii și scriitorii, recurgeau la diverse mijloace. În sec.XIX, de ex., sunt utilizate frecvent cuvintele vechi, „cărora li se conferă semnificații noi”, de asemenea, „sunt create pe baza lor noi unități lexicale”, recurgându-se „la o largă gamă de explicări și definiții, mai ales atunci când se utilizează împrumuturi” [Ibid., p.223].

În aceeași perioadă, cele mai reprezentative mijloace de îmbogățire a lexicului românesc sunt considerate calcurile lingvistice, glosele, definițiile etc., care și constituie de fapt un subsistem al limbajului. Folosirea calcurilor, observă același cercetător, iar în situații speciale, chiar și a traducerilor, a fost o necesitate și un imperativ dictat de perioada de formare a limbii literare moderne, în caz contrar avalanșa de neologisme ar fi dus la incomprehenșiune. Astfel, cele mai frecvente mijloace de îmbogățire a limbii sunt:

- traducerea;
- calculul semantic (introduce sensuri noi);
- calculul de structură:
 - a) total;
 - b) parțial (contribuie la crearea sau la introducerea unor noi cuvinte);
- împrumutul.

Potrivit lui I. Oprea, între traducere și calc, de regulă, nu se face o delimitare strictă, întrucât dacă noțiunea nouă, ce trebuie împrumutată dintr-o altă limbă, ar corespunde semnificației unui cuvânt vechi din limba română, atunci ea n-ar mai avea statut de noutate și, prin urmare, nici n-ar trebui împrumutată. În genere, întotdeauna s-au împrumutat doar noțiunile care au lipsit în limba română. Cât privește calcul, acest fenomen permite aprecierea semantică a lexemelor din două limbi diferite, unde cuvintele vechi din limba română au posibilitatea de a se îmbogăți sau înnobila cu semnificații ce corespund noțiunilor noi împrumutate [Ibid., p.223-275].

Un exemplu concludent în acest sens îl prezintă coexistența dubletelor gen: *argument/dovadă*, *cauză/pricină*, *a demonstra/a dovedi*, *a diviza/a împărți*, *a imagina/a închipui*, *obiect/lucru*, *posibil/cu puțință* etc.

Utilizarea în comunicare atât a termenilor noi, cât și a celor vechi își găsește justificare și explicație în faptul că utilizatorii ei fac parte din categorii diferite de vorbitori. Primii reprezintă elita culturală, care operează cu concepte științifice. Cea de-a doua categorie de vorbitori vădesc alt nivel de cunoaștere și înțelegere a fenomenelor, lucrurilor și valorilor culturale. Utilizarea unor atare termeni paraleli persistă în limba română încă de la începutul secolului al XIX-lea, fiind considerat de cercetători drept o diversificare stilistică în comunicarea orală și cea scrisă. Despre existența unor asemenea dublete terminologice vorbea încă S. Micu: „Românii noștri în vorba cea de toate zilele în loc de cuvânt [= rațiune], zic **minte** și **pricepere**, iară în cărți nu, ci zic cuvânt, așa în Evanghelie” [2, p.225-226].

În acest context, vom observa că toți cercetătorii preocupați de examinarea diverselor aspecte ale limbii n-au ezitat nici pentru un moment la capitolul evoluția limbii române, recunoscând că ea a avut în permanență vocația de a fi mereu deschisă cu scopul de a se îmbogăți cu forme și cuvinte noi, preluate cu generozitate din alte limbi sau alte culturi. Drept confirmare a celor enunțate, putem invoca constatarea neordinară, pe care o făcea cercetătoarea V. Guțu-Romalo încă în 1972, potrivit căreia limba română „în recunoscuta ei continuitate și stabilitate”, traversează „o imperceptibilă, dar neîntreruptă și ineluctabilă schimbare” [5, p.19].

Cauza și motivul acestor schimbări și transformări continui le regăsim în procesul complex de comunicare a vorbitorilor limbii române, care fixează absolut toate schimbările ce au loc în viața social-culturală și economică pe parcursul timpului. La prima vedere, s-ar părea că pe terenul limbii române, de-a lungul secolelor, au pătruns, în mod dezordonat, pe diverse căi, o masă enormă de elemente lexicale străine, statornicindu-se ulterior, ca urmare a unei aprigi confruntări cu cuvintele vechi românești, în structura și ființa limbii române. În fond, pătrunderea cuvintelor străine din cele mai diverse limbi și culturi, și nu numai, uneori s-ar

putea asemăna cu adevărate avalanșe și viituri de civilizație și de cultură europeană, care au migrat și s-au impus concomitent cu dezvoltarea spectaculoasă a economiei, culturii, științei, inclusiv a relațiilor comerciale dintre cele mai diverse țări ale Europei și ale lumii [A se vedea mai amănunțit 21].

La o examinare atentă a traseului și a felului cum au pătruns unele clase de elemente lexicale străine în limba română, cercetătorii au constatat că haosul și dezordinea niciodată n-au persistat pe ogorul limbii române. Mai mult chiar, ei au observat că limba română stăpânește o diversitate de filtre, care și constituie acel performant și viabil sistem de selecție și protejare a ființei sale. Grație acestui sistem de selecție/protejare, în structura vocabularului românesc pătrund și se reasează temeinic doar acele elemente neologice de care limba română are stringentă nevoie, pe când celelalte cuvinte „nepofite”, ce fac corp comun, adică ce reprezintă avalanșa respectivă, sunt respinse cu stoicism și consecvență. Ceea ce uimește același sistem este și faptul că sistemul stăpânește un mecanism destul de eficient, prin care se reglează „intrările” și „ieșirile” fluxului lexical, păstrând un echilibru rezonabil și sănătos între cuvintele noi, care-s *acceptate* și *admise* de către vorbitori și normă, și cele *vechi*, care, pentru început, sunt marginalizate, apoi, cu timpul, sunt scoase din uz și respinse. Or, în limbă persistă și se manifestă din plin două fluxuri/orientări diametral opuse: prima care se manifestă prin faptul că ea este deschisă și dispusă să împrumute/să preia din alte limbi și culturi diferite cuvinte și expresii, ce țin de varia culturii și științe, inclusiv din sport, învățământ, economie, comerț, transport etc.

A doua orientare vedește tendința de substituire a cuvintelor vechi cu sinonime, care, de regulă, sunt elemente neologice. De aici se poate deduce că sistemul lexical românesc are calitatea de a împrumuta o diversitate de elemente noi, prin care limba română își îmbogățește, își împrăștează și fortifică mereu tezaurul lexical. Aceasta, pe de o parte.

Pe de altă parte, același sistem lexical mai stăpânește o calitate destul de importantă pentru buna funcționare a limbii române, și anume, capacitatea de a elimina cuvintele ce reprezintă balastul lexical *învechit*. Aceste două procese diametral opuse asigură funcționarea și dezvoltarea firească a sistemului limbii. *Cuvintele vechi și cele noi*, adică *arhaismele* și *neologismele* constituie două tipuri de fenomene glotice, care-s generate pe două coordonate temporale, ce se contrapun în mod vădit – prezentul și trecutul îndepărtat. Aceste două tipuri de entități glotice vădesc un adevăr indiscutabil – faptele de limbă ce țin de lexic sunt o oglindă fidelă a istoriei poporului care o vorbește. De fapt, cuvintele pot fi asemănați cu niște cărămizi, care pe parcurs își modifică forma, structura și chiar conținutul, căpătând configurația fiecărei epoci sau perioade, în parte. Iată de ce au dreptate acei cercetători care consideră că, de regulă, elementele glotice evoluează și se dezvoltă nu haotic și nici în mod dezordonat, ci în corespundere cu anumite reguli și legități de natură sociolingvistică. Această evoluție și dezvoltare a unităților glotice reprezintă un proces firesc, caracterizat prin flexibilitate și dinamism [A se vedea 22, p.4-202; 23, p.139-143]. La fel, este adevărat că unitățile glotice în totalitatea lor se înscriu într-o serie care, de cele mai multe ori, sunt subsisteme de elemente lexicale, omogene și compacte, iar câteodată sunt și eterogene, dar și dispersate. Despre cooperarea și coexistența acestor două stări, mai larg, a celor două procese care mereu se contrapun în vâltoarea perpetuării limbii române, E. Coșeriu observa că „în starea de limbă (sinhronia) se află implicită o dimensiune diacronică” [1, p.257].

Cele două tendințe opuse, desemnate de termenii *a împrumuta* și *a elimina* sau *a admite* și *a nu admite*, sunt inerente tuturor limbilor naturale. Opoziția *nou* și *vechi* sau *elemente glotice noi* și *elemente glotice vechi*, sau în terminologia recentă, *neologisme* și *arhaisme*, o atestăm în orice sistem lingual. Anume aceste două entități eterogene, grație faptului că există virtual în orice limbă, și constituie „motorul” care dinamizează procesul de modificare și dezvoltare a întregului sistem al limbii naturale.

Unii cercetători încadrează cele două tendințe în sfera factorilor care, pe de o parte, „amenință” pretinsul echilibru în sistemul limbii, iar, pe de altă parte, îi asigură evoluția firească a acestuia. „Un stadiu al limbii, declară E. Benveniste, este înainte de toate rezultatul unui oarecare echilibru, care nu ajunge totuși niciodată la o simetrie completă, probabil pentru că asimetria (la dissymetrie) este înscrisă în însuși principiul limbii” [6, p.9]. Atât fluxul de elemente noi (neologismele), cât și cel al elementelor vechi (arhaismele) sunt încadrate de către specialiști în categoria *abateri de la norma literară*. Dacă elementele neologice reprezintă niște entități lexicale noi, care, datorită frecvenței mari, cu timpul intră neapărat în fondul activ sau de bază al vocabularului, atunci arhaismele constituie un microsistem separat, care se caracterizează printr-o utilizare tot mai redusă și mai redusă, până când elementul respectiv este marginalizat și scos din uz. Discutând despre efectele și rostul elementelor lexicale vechi și neologice, cercetătorul Gh. Pop observă că „efectele acestei înnoiri, care nu este o modă trecătoare, ci consecința lingvistică durabilă a unui fapt de civilizație, sunt sim-

țite mai sensibil prin dispariția, paralelă și treptată, a unor cuvinte vechi, căzute în desuetudine prin transformarea structurilor social-politice vechi, prin schimbarea meseriilor de altădată sau prin înlocuirea instrumentelor și metodelor de lucru perimate” [7, p.105].

Înlocuirea unor cuvinte mai vechi prin altele mai noi, precum *feredeu - baie, pravilă - lege, bir - impozit, ocină - moșie, buchie - literă, slovă - cuvânt, bucoavnă - abecedar, olac - curier, divan - consiliu, sâneacă - pușcă, vechil - administrator* etc. constituie un proces firesc, care demonstrează că unele elemente lexicale se învechesc și devin arhaisme cu timpul, iar altele noi le preiau locul și funcțiile respective. În cadrul acestui proces cele două tendințe, deși sunt și divergente, și opuse în esența lor, ele se condiționează, totuși, și se presupun reciproc. Comparându-le, se poate constata că prevalează elementele neologice față de cele arhaice, inclusiv din motivul că ele sunt considerate ca adevărați mesageri ai progresului, în raport cu arhaismele, care-s tratate ca parte inseparabilă a regresului și involuției. Neologismele sunt direct legate de procesul de dezvoltare, primenire și progres, pe când cuvintele vechi anunță un început de asfințit, ofilire și stingere, din care motiv și devin cu timpul elemente periferice, considerate de unii pe nedrept chiar inutile. Nici destinul unor elemente lexicale neologice nu este bun, căci neologismele intrate destul de repede în vocabularul activ au uneori o viață destul de scurtă. Unii cercetători invocă următorul argument: o serie de neologisme bat cu destulă insistență la poarta limbii române, intră pe neobservate, dar repede și *îmbătrânesc*, fiind forțate să dispară.

Și totuși, majoritatea specialiștilor sunt de părerea că limba română, inclusiv vocabularul acesteia, evoluează, acest proces fiind destul de lent și temperat, întrucât „evoluția limbii nu se face pe calea exploziei, pe calea nimicirii dintr-o dată a vechiului și construirii noului, ci pe calea acumulării treptate și îndelungate a elementelor noii calități, a noii structuri a limbii, pe calea dispariției treptate a elementelor calității vechi” [8, p.119].

Inovațiile în învățarea limbii/neologismelor. În legătură cu cele propuse, în primul rând, trebuie să găsim un răspuns pertinent la întrebarea: *Pot oare studenții să-și dezvolte competențele de comunicare fără a-și îmbogăți în permanență vocabularul?* Sigur că atât cercetătorii din varii domenii, cât și profesorii din școli și universități sunt solidari în privința aceasta, considerând în mod univoc că așa ceva nici nu se poate imagina.

Examinând diferite studii de specialitate, care discută și descriu problema dezvoltării competențelor de comunicare anume din perspectiva asimilării stratului neologic [Cf. 9, 10, 17], s-a putut constata că:

- problema dezvoltării competențelor comunicativ-lingvistice poate fi soluționată doar în cadrul instituțional pe baza unei strategii echilibrate și sistemice, asumată de toate cadrele didactice;
- microsistemul dat constituie o piatră de temelie în activitatea de îmbogățire sistematică a vocabularului studenților cu entități lexicale noi;
- performanțele și succesul din sfera competențelor de comunicare sunt indiscutabil legate de capacitatea individuală a fiecărui tânăr în parte de a asimila și de a-și îmbogăți în permanență vocabularul cu noi elemente lexicale, în special cu cele neologice;
- abilitățile și competențele de comunicare pot fi obținute doar în baza învățării/studierii/cercetării atât a limbii materne, cât și a limbilor străine.

Merită să amintim faptul că în Republica Moldova fenomenele comunicării, inclusiv chestiunea competențelor de comunicare, începe a fi cercetată multiaspectual abia prin anii '90 ai secolului trecut, când specialiștii din domeniu au încercat să prezinte atât viziunea tradițională, potrivit căreia în școală se continua studiul a două discipline separate: limba și literatura, cât și viziunea modernă, care stipulează studiul integrat a celor două domenii – de comunicare generală și de comunicare artistic-estetică – limba și literatura.

VI.Pâslaru, autorul *Concepției educației lingvistice și literare*, fundamentează teza despre *principiul integrării* celor două domenii (limba și literatura), care să fie unul fundamental, iar predarea/cercetarea/studiul limbii și literaturii trebuie concepute ca domenii educaționale inseparabile: educația lingvistică și educația literar-artistică a elevilor și studenților [9].

Potrivit *Concepției*, formarea și dezvoltarea competențelor comunicativ-lingvistice la subiecții educaționali (la elevi și studenți) poate fi asigurată doar în următoarele condiții pedagogice:

- activitățile de predare/învățare/cercetare vor fi centrate pe al doilea subiect al educației (student);
- cunoștințele de limbă și literatură vor avea un caracter/o orientare pragmatică;
- piesele curriculare la limbă și literatură, în primul rând manualele, vor fi gândite și elaborate pe baza unui concept avansat și a unor principii psihopedagogice moderne;
- textele incluse în manuale pentru a fi examinate și interpretate de către studenți vor fi neapărat selectate conform principiului valoric;

- activitățile de predare/învățare/cercetare vor fi efectuate prin metodologii educativ-didactice specifice, care să contribuie la formarea atât a profesorilor, cât și a studenților, a creativității, gândirii critice, ingeniozității, activismului, gândirii creative etc.;

- proiectele didactice vor prevedea însărcinări, exerciții, activități care să contribuie sistematic la îmbogățirea vocabularului subiecților educației, la însușirea calitativă a normelor limbii literare, la formarea abilităților de comunicare corectă/coerentă orală și scrisă.

Or, elaborarea și lansarea *Concepției educației lingvistice și literare* reprezintă o revoluționizare a disciplinei școlare *Limba și literatura română*, care este concepută pe trecerea de la învățarea limbii și literaturii la formarea locutorului și cititorului cult de literatură.

Concepției EL/ELA i-a urmat *Curriculumul de LLR*, care reprezintă o materializare a educației lingvistice și literare la nivel conceptual-normativ, astfel cele două noi (relativ noi) tipuri de educație devenind o necesitate satisfăcută curricular. Cele două tipuri de educație au însemnat o deschidere globală către personalitatea celui educat, anunțând totodată că se renunță definitiv la studierea separată și scolastică a gramaticii teoretice și a operelor literare.

Acțiunile de EL/ELA, fiind centrate pe elev/student, valorifică și cultivă limbajul acestora și receptarea operelor literare, îndemnându-i și învățându-i să fie deschiși și toleranți cu ideile/afirmațiile colegilor, aceștia fiind și ei autori ai unor limbaje și mesaje artistic-estetice personalizate; recomandă dezbateri în contradictoriu, îi motivează în formarea lor ca locutori și cititori culti de literatură, stimulându-le exprimarea individualizată, dar corectă, imaginația și creativitatea.

Concepția EL/ELA este dezvoltată în lucrări de conceptualizare a întregului învățământ național, precum *Curriculum de bază* [10] și ghidul metodologic care-l însoțește [11], în care este prezentat un sistem de competențe comunicativ-lingvistice, incluzând:

- competențele comunicativ-lingvistice propriu-zise;
- competențe cognitive și operative;
- competențele afective și axiologice,

care se asociază, în mare, structurii competenței: cunoștințe-capacități-attitudini [11, p.12-14].

Competențele comunicativ-lingvistice și cele aferente acestora se formează, în temei, în anii de școlaritate și de studenție, această activitate complexă și de lungă durată fiind întemeiată pe anumite principii de învățare și studiu, cercetare și cunoaștere a limbii naturale, în care eforturile ambilor subiecți ai educației, studenți și profesori, sunt orientate la însușirea regulilor și normelor lexico-gramaticale și funcționale, care reglementează actul comunicării, însușirea propriu-zisă fiind reglementată, la rândul ei, de un demers educativ-didactic, care include:

- utilizarea în funcție de situație și context a formei potrivite și corecte a entității linguale;
- identificarea și stabilirea corectă a sensului/sensurilor cuvintelor utilizate, evitându-se erorile de semantizare și de utilizare inadecvată a neologismelor și arhaismelor;
- însușirea regulilor și normelor privind distribuția corectă a cuvintelor, din care se construiesc enunțuri și acte de comunicare.

Combinatorica valențială a elementelor lexicale nu este arbitrară sau haotică, ci este reglementată de norme și reguli stricte, pe care orice vorbitor trebuie neapărat să le cunoască. „A folosi cuvintele adecvate unui text, afirmă I. Toma, înseamnă să știi să comunici (în scris și oral) nuanțat și rafinat, să te exprimi precis, să respecti cerințele de puritate și proprietate stilistică” [12, p.140-141]. Dar acest lucru, menționează autorul, „se învață printr-o îndelungată practică a folosirii cuvântului în diverse texte și contexte”, prin „cunoașterea intimităților semantico-stilistice ale cuvintelor, lărgirea și rafinarea permanentă a vocabularului propriu”. Or, conchide I.Toma, „performanța comunicativă se poate obține ... prin exercițiu intens”, ea fiind „condiționată strâns de optimizarea competenței lingvistice” [Ibid.].

Un aspect definitoriu al formării/dezvoltării limbajului elevilor/studenților prin valorificarea neologismelor este marcat de M.Avram, care, menționând cele două puncte de vedere opuse în folosirea neologismelor, pentru și contra, subliniază ca deosebit de importantă necesitatea profesională a specialistului, ca om de cultură, în utilizarea neologismelor, și faptul că neologismele „trebuie folosite corect, cu respectarea a ceea ce se numește proprietatea termenilor, adică a sensului lor exact” [13, p.217].

M.Avram lansează și o idee valoroasă cu privire la căile și mijloacele de îmbogățire a vocabularului, potrivit căreia formarea cuvintelor nu e doar un mijloc de îmbogățire a limbii și de sistematizare a vocabularu-

lui acesteia, ci mai degrabă este și un mijloc de îmbogățire și de ordonare a vocabularului *fiecărui vorbitor în parte*, mijloc de îmbogățire care trebuie luat în vedere la formarea competențelor comunicativ-lingvistice al studenților. Pe acest traseu de durată se produce modelarea și formarea vorbitorilor de limbă maternă, întrucât anume aici se plămădește și prinde viață acel „aspect formativ al capacității creatoare a vorbitorului și al competenței de decodare a cuvintelor noi în structură analizabilă pe baza cunoașterii elementelor alcătuitoare” [Ibid., p.219-220].

Acest traseu este constituit întâi de toate, de un sistem de obiective - *generale, specifice* (de referință) și *operaționale*, atingerea cărora va conduce la cunoașterea temeinică a limbii literare standard, inclusiv a sub-sistemului neologic și a termenilor de specialitate:

Obiectivele generale prevăd:

- formarea și asigurarea culturii comunicării la studenți;
- dezvoltarea competențelor de comunicare și de negociere în afaceri la studenți;
- studierea, dezvoltarea și îmbogățirea sistematică a vocabularului fiecărui student în parte.

Obiectivele de referință vizează tot ce constituie construcția calificată *comunicare interpersonală*, construcție ce întrunește și reprezintă competențele culturale, competențele interculturale și competențele funcționale.

Obiectivele operaționale sunt formulate de profesori pentru situații concrete de comunicare ale studenților în sala de curs.

Pentru învățământul universitar sunt formulate trei tipuri specifice de obiective educaționale/de formare profesională: cognitive, de aplicare și de integrare [14].

Obiective cognitive. Studentul va acumula cunoștințe temeinice privind:

- rolul comunicării în relațiile interpersonale;
- definirea fenomenului comunicării sub diverse aspecte;
- importanța asimilării și cunoașterii terminologiei din diverse domenii;
- perceperea/înțelegerea/delimitarea faptelor de comunicare orală și scrisă;
- necesitatea îmbrățișării și utilizării diverselor tehnici de comunicare;
- necesitatea de a comunica nuanțat și logic, evitând carențele de exprimare orală și scrisă;
- conștientizarea importanței utilizării nonverbalului în comunicarea interpersonală.

Obiective de aplicare. Studentul va fi capabil:

- să consulte operativ diverse surse de informare: dicționare, enciclopedii, documente de arhivă, presa etc.;
- să învețe și să-și completeze bagajul de cuvinte cu lexeme noi, expresii noi;
- să folosească corect și adecvat cuvintele și terminologia de specialitate;
- să redacteze texte și documente corecte pe diverse teme;
- să utilizeze corect limbajul și terminologia de specialitate în varia domenii de activitate;
- să aplice cunoștințele de lingvistică și cele din domeniul științelor comunicării în comunicarea orală și cea scrisă;
- să folosească diverse strategii de comunicare eficientă cu scopul de a negocia și a convinge partenerul de dialog.

Obiective de integrare. Studentul va fi capabil:

- să conștientizeze adevărul că vorbitorii pot interacționa eficient doar dacă aceștia trudes sistematic la acumularea cunoștințelor lingvistice, precum și a celor ce țin de științele comunicării;
- să fie receptiv și deschis spre un dialog sincer și constructiv, care să vădească un comportament verbal corect și explicit;
- să manifeste toleranță, răbdare, încredere față de mesajul transmis de partenerul de discuție etc.

Formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare, adică a unei comunicări de calitate, poate fi asigurată doar cu concursul tuturor profesorilor din cadrul instituției de învățământ. Conștientizând acest lucru și utilizând sisteme personalizate de metode, procedee/tehnici și forme de învățare/studiere a limbii, tradiționale și moderne, pasive și active (metode ineficiente nu există, există profesori ineficienți, care nu știu cum să le combine), elevii și studenții vor obține neapărat achizițiile comunicativ-lingvistice năzuite – *competențe, trăsături caracteriale și comportamente comunicativ-lingvistice*, iar unii dintre ei, anume cei dotați cu *aptitudini* sau/și *talente* comunicativ-lingvistice - și *performanțe* în comunicarea uzuală și profesională.

Specialiștii din domeniu au demonstrat cu lux de amănunte că formarea/dezvoltarea și cizelarea competențelor de comunicativ-lingvistice la toate categoriile de vorbitori, inclusiv la studenți, se produce în pro-

cesul de studiere/învățare atât a limbii materne, cât și a limbilor străine. A.A.Leontev afirmă în acest sens că „noi învățăm nu atât limba rusă, cât o activitate de vorbire, care se realizează prin intermediul limbii ruse” [15, p.27]. Prin urmare, prin învățarea/studierea-predarea limbii naturale, a unei sau a două limbi străine se formează/se dezvoltă competențe, trăsături caracteriale și comportamente comunicativ-lingvistice aplicabile în orice domeniu al comunicării, realizată în orice limbă. Această activitate complexă de studiu și formare comunicativă generală și specială (profesională) va fi ghidată de obiectivele indicate mai sus, va valorifica conținuturi educaționale specifice prin aplicarea unor metodologii specifice, printre care specificăm:

- selectarea atentă și judicioasă a materiei de studiu/de învățare și de predare;
- elaborarea unor câmpuri/paradigme, ce vizează diversitatea actelor de limbaj și cea a categoriilor lingvistice;
- elaborarea unor strategii novatoare privind însușirea/învățarea și studierea multiaspectuală atât a subsistemelor lexicale, cât și a celor morfosintactice ce se manifestă plenar în comunicare.

T.Slama-Cazacu, cunoscută și ca primul și cel mai mare psiholingvist român, remarcă un adevăr devenit axiomă: la diferite categorii de vorbitori, inclusiv la studenți, abilitățile și competențele de comunicare se formează/se produc într-un ritm mai rapid, mai susținut, cu condiția ca exercițiile, activitățile elaborate din timp să fie ancorate în comunicarea reală, în comunicarea cotidiană [16, p.5-17].

Deoarece studenții economiști reprezintă nivelul atins la liceu în dezvoltarea lor comunicativ-lingvistică, o trimitere la obiectivele curriculumului liceal de LLR sugerează și obiective de formare comunicativ-lingvistice de atins în anii de formare profesională la facultate.

Studenții trebuie:

- să-și formeze cultura comunicării în/și pe baza cunoașterii profunde a sistemului/mecanismului de funcționare a limbii române;
- să-și formeze cultura literar-artistică în/și pe baza lecturii sistematice a operelor artistice naționale și universale;
- să-și formeze și să-și dezvolte motivații și atitudini comunicativ-lingvistice, gândirea lingvistică critică prin actualizarea valorilor literare/estetice/comunicative/culturale [17].

În domeniul fundamental al dezvoltării comunicativ-lingvistice – *formarea culturii de comunicare*, documentul-programă stipulează:

- să aprofundeze și să lărgască vădit sfera de abordare sistematică a fenomenelor lingvistice cu scopul de a-i face pe vorbitorii tineri să înțeleagă cât mai bine structura și mecanismul de funcționare a limbii ca sistem lingvistic general, constituit din diverse subsisteme linguale (fonetic, fonologic, lexical-semantic, morfologic și subsistemul sintaxologic);
- să-și perfecționeze continuu felul de a comunica cu partenerii de dialog în baza respectării rigorilor, normelor și regulilor de constituire a enunțurilor orale și scrise;
- să poată racorda tematica/problematica abordată la cerințele și condițiile dictate de situația de comunicare și context;
- să-i ajute pe vorbitorii tineri să obțină abilități și performanțe în ceea ce privește nuanțarea subiectelor de comunicare din punct de vedere funcțional, adică să-i facă să persevereze în problema utilizării formelor de expresie, ce țin de diferite stiluri funcționale;
- să conștientizeze mult mai repede adevărul potrivit căruia toate schimbările, ce se produc în societate, neapărat își găsesc reflectare în faptele de limbă;
- să poată să înțeleagă că orice schimbare produsă în societate se va regăsi, în primul rând, în subsistemul lexical, adică în vocabular. Această entitate ce vizează noul va fi reprezentată de un element neologic, consemnând astfel inovația de vocabular respectivă;
- să conștientizeze că orice tânăr poate să vorbească exemplar, respectând cu strictețe regulile și normele privind atât corectitudinea ortoepică, ortografică și gramaticală, cât și cea care ține de utilizarea corectă a cuvintelor și termenilor din varii domenii de activitate, inclusiv de ținuta exprimării sobre și elevate [*Ibid.*].

Conform lui Gh.Tohăneanu, „cultivarea limbii – de care s-a făcut și se face atâta caz – nu echivalează, cum greșit se crede îndeobște, doar cu *vânătoarea* erorilor de gramatică și vocabular, ci ar trebui să însemne, totodată, și detectarea disponibilităților expresive ale graiului strămoșesc, în sfârșit, actualizarea și valorificarea stilistică a acestor disponibilități în operele marilor scriitori, în limba literară, dar și în vorbirea populară” [18, p.31-32].

Practica funcțională a limbii. Realități basarabene. Câteva observații și constatări referitoare la modul cum se exprimă vorbitorul basarabean, în sfera socialului, economicului, comerțului, dar și studenții economiști, conturează nivelul de dezvoltare comunicativ-lingvistică a acestora.

Se știe că fiecare om vorbește individualizat, recurgând la cele mai diverse moduri de exprimare. Când acesta își cunoaște bine și temeinic limba maternă, neapărat va produce o comunicare de calitate, care va fi receptată și înțeleasă, fără nici o dificultate, de către orice destinatar. Una dintre condițiile indispensabile ale tineretului studios, inclusiv ale celui din domeniile economiei și comerțului, ar fi ca aceștia să cunoască în profunzime limba maternă și una-două limbi străine, inclusiv terminologia de specialitate. În activitatea didactică cotidiană am constatat că o bună parte dintre subiecții cercetării noastre, studenții economiști, întrunesc asemenea condiții. Dar atestăm și o categorie de studenți ai profilurilor economic și comercial, care comit o serie de greșeli, ce țin de pronunțarea și scrierea cuvintelor împrumutate, precum și accentuarea neologismelor parvenite din diverse limbi.

Entitatea *management*, care este un cuvânt din limba engleză, este pronunțat în moduri diferite. Unii îl pronunța așa cum se scrie, *management*, alții îl scriu și-l pronunță *menejiment*. În ambele cazuri se comit erori de ortoepie și ortografie, pentru că norma ortografică recomandă să se scrie *management*, iar cea ortoepică susține să se pronunțe *menigiment*.

Situația este similară și în privința termenului *manager*. O bună parte dintre studenți și specialiști îl ortografiază și-l pronunță corect. O altă categorie de subiecți îl scriu și-l pronunță eronat. Situația poate fi reparată dacă profesorul le va explica că acest element neologic se rostește în limba română ca și în limba engleză - *méniger*. Se va mai explica că este contraindicat să se pronunțe *manàger*, cu accentul pe penultima silabă, sau să se ortografieze și să se pronunțe *ménéger*. Prin urmare, norma recomandată să se scrie *manager*, dar să se pronunțe englezește *meniger*. Formele *mànerger*, *mănerger* sunt considerate erori de pronunție.

Termenii *leasing* – sistem de finanțare a investițiilor, *clearing* – sistem de decontare fără numerar, *dealer* – negustor, *business* – afacere comercială, *businessman* – om de afaceri etc. sunt pronunțate și scrise în diverse feluri, am putea spune, după bunul plac al vorbitorului, situație mult regretabilă, întrucât norma ortografică le recomandă formele pe care le-am prezentat mai sus. Cât privește norma ortoepică, ea recomandă să le pronunțăm exact ca în limba engleză. Prin urmare, pronunțarea lor corectă va fi: *lizing*, *cliring*, *diler*, *biznis*, *biznisman*. Celelalte variante scrise și pronunțate trebuie evitate, pentru că sunt considerate forme greșite.

Seria de termeni numite și anglicisme, la care se comit destul de frecvent greșeli de ordin ortografic și ortoepic, include următoarele neologisme de origine engleză:

audit - revizie contabilă, bilanț anual;

best-seller - carte, lucrare de mare succes;

bodyguard - gardă de corp, gardă personală;

boom - urcare bruscă a valorii acțiunilor la bursă;

brainstorming - asalt de idei;

briefing - reuniune de informare înaintea unei misiuni;

broker - agent de bursă, mijlocitor, intermediar, comisionar;

camping - teren amenajat pentru turiști (având corturi, căsuțe etc.);

cash - bani gheață, numerar, plată în numerar;

copyright - drept rezervat numai autorului sau editorului de a reproduce și de a vinde opere literare, artistice în alte țări; drepturi legale de autor;

country - muzică din folclorul american, devenită stil în muzica ușoară contemporană;

cow-boy - îngrijitor de vite în America de Nord;

dealer - vânzător, intermediar;

discount - reducere de preț pentru un cumpărător anumit, în anumite condiții de achiziționare a mărfii;

e-mail - poștă electronică;

exchange - casă de schimb (de valută);

fair-play - acceptare loială a regulilor (într-un sport, în afaceri etc.);

fast-food - restaurant de tip american, unde se mănâncă repede și relativ ieftin;

goalkeeper - portar (la fotbal);

hacker - spărgător de programe de calculator;

happy-end - sfârșit fericit (al unui film, al unei opere dramatice);

hobby - preocupare în afara profesiei;

holding - societate care deține majoritatea acțiunilor altor societăți (subordonându-le);
job - slujbă, serviciu, afacere;
killer - ucigaș plătit;
O.K. - de acord;
pager - aparat cu ajutorul căruia se pot transmite scurte mesaje unei persoane, care nu poate fi găsită la telefon;
reprint - retipărire;
service - stație de reparare a autoturismelor sau a unor aparate;
show - spectacol de varietăți având în centru o vedetă; producere în public a unui om politic, a unui șef de stat;
speaker - președintele Camerei Reprezentanților;
staff - grup format din conducătorii unei întreprinderi, a unei organizații; grup de oameni care lucrează împreună;
summit - întâlnire la nivel de șefi de stat;
training - antrenament; pregătire;
vaucher - certificat de proprietate;
week-end - sfârșit de săptămână folosit pentru odihnă;
western - gen de film de aventuri.

Pentru a nu comite greșeli de pronunție și scriere, studenților li s-au propus formele corecte ale acestora:

Se recomandă să se scrie**Se recomandă să se pronunțe**

<i>audit</i>	<i>odit</i>
<i>best-seller</i>	<i>bestselăr</i>
<i>bodyguard</i>	<i>bodigard</i>
<i>boom</i>	<i>bum</i>
<i>brainstorming</i>	<i>breinstorming</i>
<i>briefing</i>	<i>brifing</i>
<i>broker</i>	<i>brocăr</i>
<i>camping</i>	<i>chemping</i>
<i>cash</i>	<i>cheș</i>
<i>copyright</i>	<i>copirait</i>
<i>country</i>	<i>cantri</i>
<i>cow-boy</i>	<i>cau-boi</i>
<i>dealer</i>	<i>diler</i>
<i>discount</i>	<i>discaunt</i>
<i>e-mail</i>	<i>imeil</i>
<i>exchange</i>	<i>icscengi</i>
<i>fairplay</i>	<i>ferplei</i>
<i>fast-food</i>	<i>fastfud</i>
<i>goalkeeper</i>	<i>goulchipăr</i>
<i>hacker</i>	<i>hecăr</i>
<i>happy-end</i>	<i>hepiend</i>
<i>hobby</i>	<i>hobi</i>
<i>holding</i>	<i>holding</i>
<i>job</i>	<i>job</i>
<i>killer</i>	<i>chilăr</i>
<i>O.K.</i>	<i>ochei</i>
<i>pager</i>	<i>peiger</i>
<i>reprint</i>	<i>riprint</i>
<i>service</i>	<i>servis</i>
<i>speaker</i>	<i>spicher</i>
<i>staff</i>	<i>staf</i>
<i>trening</i>	<i>treining</i>
<i>voucher</i>	<i>vaucer</i>
<i>week-end</i>	<i>uichend</i>
<i>western</i>	<i>uestern</i>

Concluzie. Se știe că limba naturală a unui popor se manifestă ca un organism viu, din care motiv schimbările, evoluția, dinamica interioară a acesteia sunt corelate pe diverse planuri cu istoria poporului respectiv, care i-a oferit și asigurat identitatea. Absolut toate schimbările și transformările ce se produc pe parcurs în cele mai diferite domenii ale vieții – social, economic, cultural – își găsesc expresie în faptele de limbă, care se manifestă, de regulă, ca tendințe firești de evoluție și dezvoltare.

Neologismele parvenite din limba engleză, numite și anglicisme, au fost și continuă să fie tratate ca „un act de invazie lingvistică în tulburea noastră tranziție” [Cf. M.Avram, 19, p.7].

Deși persistă o atare atitudine, s-a demonstrat, afirmă același autor, că „influența engleză asupra limbii române nu este o noutate a perioadei actuale, de după 1989. Ea are o vechime de peste un secol și jumătate, timp în care s-a exercitat la început mai puțin direct și mai mult prin intermediul altor limbi, în special franceză <...>. Creșterea actuală a influenței engleze vine în continuarea unui proces îndelungat. Majoritatea anglicismelor de care se face caz astăzi, în măsura în care nu denumesc realități recente, sunt atestate în limba română cu mult înainte de 1989” [Ibid.].

Sușținem întru totul ideea lansată de cercetătorii potrivit cărora influența engleză în ultimii 30-50 de ani constituie într-adevăr un fenomen internațional. De altfel, această influență nu trebuie considerată nici extrem de păguboasă și periculoasă pentru ființa limbii române. „Influența engleză, menționează M.Avram, nu este un fenomen în sine negativ, nu are de ce să fie considerat mai periculoasă decât alte influențe străine care s-au exercitat încă asupra limbii noastre <...>. Cunoscută fiind marea ospitalitate a românei, dublată de capacitatea ei de asimilare și integrare a împrumuturilor, este de presupus că anglicizarea va fi depășită așa cum au fost depășite în timp slavizarea, grecizarea, rusificarea, italianizarea sau francizarea, ca să amintesc numai unele dintre influențele suferite de limba română” [Ibid., p.9].

Chiar dacă limba engleză aparține unei alte familii de limbi decât limba română, totuși engleză are o „importantă componentă romanică și numeroase cultisme latinești, de tipul: *audit, bonus* etc.” [Ibid.]. Iată de ce suntem tentați să credem că limba engleză continuă într-un fel sau altul procesul de relatinizare și reromanizare a românei moderne, care, după cum bine se știe, s-a produs prin mijlocirea altor limbi, au alte origini. Din atare considerente noi nu putem respinge și combate împrumuturile de origine engleză. „A combate anglicismele și a te pronunța împotriva expansiunii lor, e ca și cum ai lupta cu morile de vânt. Anglicismele care pătrund sau au pătruns recent sau anterior în limba noastră merită să fie examinate și studiate cu toată atenția și complexitatea lor, inclusiv sub aspectul cultivării limbii și necesității acestora (a anglicismelor) în respectivele limbaje (metalimbaje) specializate și în limbajul de uz general, adică uzual” [20, p.64].

Anglicismele urmează a fi cât mai urgent inventariate și sistematizate pentru a fi examinate, cercetate și descrise în toată complexitatea lor, căci, consideră M.Avram, „necesare și chiar urgente sunt acțiunile de înregistrare și de descriere a anglicismelor din punctul de vedere al limbii române, de normare și de explicare pentru a se asigura utilizarea lor corectă și unitară; de asemenea, este necesară observarea gradului de folosire, cu distincțiile de rigoare între exotismele cu statut de citat și elementele integrate sau măcar pe cale de integrare, între faptele izolate-individuale, ocazionale și cele cu frecvență cât de cât relevantă” [19, p.29].

Referințe:

1. Coșeriu E. Sincronie, diacronie și istorie. - București: Editura Enciclopedică, 1997.
2. Oprea I. Terminologia filosofică românească modernă. - București, 1996.
3. Noica C. Rostirea filosofică românească. - București, 1970.
4. Noica C. Creație și frumos în rostirea românească. - București, 1973.
5. Guțu-Romalo V. Corectitudine și greșală (Limba română de azi). - București: Editura Științifică, 1972.
6. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale. - Paris: Editions Gallimard, 1966.
7. Pop Gh. Elemente neologice în graiul maramureșean. - Cluj: Dacia, 1971.
8. Graur Al. Studii de lingvistică generală. - București: Editura Academiei, 1960.
9. Pâslaru Vl. Concepția educației lingvistice și literare // Limba română, 1995, nr.5, p.126-129.
10. Curriculum de bază. Documente reglatoare / MÎ; CNCE; IȘPP; Vl.Guțu, Vl.Pâslaru, V.Goraș ș.a. - Cimișlia: TipCim, 1997.
11. Crișan Al., Guțu V. Curriculum școlar. Ghid metodologic. - Cimișlia: TipCim, 1997.
12. Toma I. Limba română contemporană. Privire generală. - București: Editura Niculescu, 1996.
13. Avram M. Probleme ale exprimării corecte. - București: Editura Academiei Române, 1987.
14. Teoria și metodologia curriculumului universitar / Vl.Guțu (coord.), N.Silistraru, C.Platon ș.a. - Chișinău: CEP, 2003.
15. Леонтьев А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. - Москва: Наука, 1969.

16. Slama-Cazacu T. Comunicare pentru educație și educație pentru comunicare // Educație și limbaj. - București, 1972.
17. Curriculumul național. Programe pentru învățământ liceal. Limbă și comunicare. Limbă și literatură română / MEȘ; Vl.Pâslaru (coord.). - Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica, 1999.
18. Tohăneanu Gh. Laudă limbii latine // Limba și literatura, 1999, nr.1.
19. Avram M. Anglicisme în limba română. - București, 1997.
20. Dumbrăveanu A. Anglicismele în limbajul publicitar // Terminologie și limbaje economice. - Chișinău, 1999.
21. Cepraga L. Studiu asupra terminologiei managementului economic în limba română. - Chișinău: Editura ASEM, 2006.
22. Peripliceanu C. Aspecte ale limbajului economic și comercial. - București: Editura ASE, 2003.
23. Trinca L., Stanțieru Sv. Neologism și arhaism: sincronie și diacronie // Analele științifice ale Universității Cooperatist-Comerciale din Moldova. - Chișinău, 2010, p.139-143.

Prezentat la 12.05.2011